

möte och i fotnoter förklaras obsoleta termer som ”dråplig”, ”avdanka”, ”karpus” och ”backstuga”. Sjötekniska termer lämnas dock till största delen utan förklaring och vi förväntas förstå innebörden av att slå knytting och lägga sarvingar, sejsingar och plattning. Man skall inte generalisera utifrån sig själv, men för egen del känner jag mig avgjort mer bekant med de förra begreppen än med de senare.

Kungl. biblioteket

JONAS NORDIN

Torsten Ekman, *Helsingfors röda fanor: Från arbetarrörelsens tidiga år 1883–1917* (Oslo: Schildts & Söderströms 2017). 319 s.

Året är 1917. Torsten Ekmans bok inleds med uppmaning till röda gardet att samlas klockan 5 på eftermiddagen den 12 maj på fältet i Kajaniemi park. Det var gardets veteraner från revolutionsåren 1905 och 1906 som nu mönsterrade upp. Platsen är Helsingfors och ämnet är historien om den finländska arbetarrörelsens framväxt.

Det är en vacker och välskriven bok av en historiskt välmeriterad journalist som med lätthet tar läsaren med på en historisk resa genom ett fridfullt och stillsamt Helsingfors med start i 1800-talets senare del, en idyll som allteftersom blir alltmer mångfacetterad och mångbottnad för att slutligen krackelera.

Boken är en lokalhistorisk studie av den tidiga arbetarrörelsens genombrottsår i Helsingfors och den slutar vid tiden för de dramatiska händelserna 1917/1918. Även om författaren ramar in berättelsen genom samlingen på torget 1917 och avslutar med revolutionens och inbördeskrigets efterspel 1918, så är det inte dessa dramatiska händelser som utgör bokens fokus. I stället vill författaren spegla den finländska nationens födslovåndor genom de dubbla och på många sätt komplicerade spänningsfält som fanns i det framväxande industrisamhället; det löper en historisk väv av nationell frigörelse från Ryssland som ibland samspelar och ibland korsar de djupa klasskonflikter som utgör den andra tråden i Ekmans berättelse om storfurstendömet Finland. Platsen är Helsingfors och Torsten Ekman speglar sedan händelseutvecklingen med den tidiga finländska arbetarrörelsen i centrum. Det finns en parallell i den lokala historieskrivningen till Matias Kaihovirtas avhandling *Oroliga inför framtiden: En studie av folkligt politiskt agerande bland bruksarbetarna i Billnäs ca 1900–1920* från 2015 där Kaihovirta undersöker bruksarbetarnas aktioner och mobilisering i Billnäs vid samma tid. De båda miljöerna var en del av nationell frigörelse och klasskonflikter.

I Ekmans berättelse präglas staden under 1800-talets senare del av en fridfull lunk i skarp kontrast till Sankt Petersburgs revolutionära oro. Liberala företagare försökte förbättra arbetarnas och småfolkets levnadsvillkor genom att arbeta för sociala reformer. Företagare som Viktor Julius von Wright bildade liberala arbetarföreningar, delvis under tryck från en växande socialistisk europeisk arbetarrörelse, och inte minst i svallvågorna efter Pariskommunen 1871. Mot slutet av århundradet radikaliserades den finländska arbetarrörelsen i skuggan av rösträttsfrågan. Följden blev bildandet av Finlands arbetarparti i Åbo den 17 juli 1899. På plats fanns också Hjalmar Branting.

Berättelsens andra axel utgörs av storfurstendömet skiftande autonomi i förhållandet till Ryssland. Nästan alla viktigare händelser i det Ryska imperiet återspeglas i Finland i form av större eller mer inskränkt autonomi, som ett ryskt dragspel mellan eftergifter och repression. Sammanbrottet i samband med nederlaget mot Japan ledde i Ryssland till inre roligheter med den blodiga söndagen i Sankt Petersburg i januari 1905 och attentaten mot tsarens farbror, men just sammanbrottet öppnade, enligt Ekman, samtidigt en möjlighet för finska autonomistävanden. Även om våldsvågen också spred sig till Helsingfors var det den följande strejkrörelsen för en rösträttsreform som blev det samlande finska projektet. Men samtidigt fanns en gräns för autonomi, vilket snart visade sig i Stolypins auktoritära styre.

Före valreformen och valet 1907 var mer än två tredjedelar av befolkningen utestängda från valen till ståndslantdagen. Vid det första valet enligt den nya lantdagsordningen i mars 1907 valdes Hilja Pärssinen. Hon var en av de ledande inom den socialdemokratiska kvinnorörelsen och valdes in som en av 19 kvinnliga ledamöter. Därmed hade Finland enligt Ekman Nordens mest demokratiska och moderna konstitutionella representationsreform. Kravet bakom allmän och lika rösträtt hade varit massivt och hade föregåtts av oroligheter och strejker. När även polisen beslöt att ansluta sig till de strejkande "utbröt jubel och hurrarop" (s. 122). Lantdagsreformen – eller det så kallade novembermanifestet – uppfyllde dock inte de breda folklagens förväntningar. Trots ett demokratiskt valsysteem låg makten ytterst hos en enväldig tsar som styrde från Sankt Petersburg "där Stolypin bestämde riktningen" (s. 257). Samtidigt bestod klassamhällets orättvisor. Ekman visar hur de revolutionära rörelserna och upproren i Ryssland 1905 och de senare februari- och oktoberrevolutionerna 1917 också kom att spegla gatubilden i Helsingfors genom stridigheter mellan upproriska och kejsarlojala truppförband, av soldatdemonstrationer i de ryska förbanden och strejker bland den finska arbetarbefolkningen med sympatier för de upproriska.

Det är intressant att få följa hur nära den revolutionära repertoaren i storhertigdömet samspelade med revolutionärernas i Ryssland. Förtjänst-

fullt låter Ekman läsaren ta del av flera detaljerade exempel. Det fanns nära personkontakter med de revolutionära rörelserna i Sankt Petersburg, men även med anarkister i Sverige. Efter ryskt mönster iscensattes en lång rad av bankrån för att finansiera vapenköp och efter ett misslyckat sådant mot Föreningsbankens filial i centrala Helsingfors 1906 flydde några av förövarna till Stockholm där man planerade nya bankrån, bland annat mot riksbanken. Det hela uppdagades dock i förtid och polisen kunde beslagta dynamit och revolverar. Under samma år utfördes också en rad dramatiska bombattentat mot poliskårens och stadsfiskalens bostadshus i Helsingfors. Det hände också att missnöjda arbetare sköt sina chefer. Anarkisterna i staden hade sin central förlagd till Café Iris och i Malmö planerades på motsvarande vis ett bombattentat på det radikala Café Utposten. Och på samma sätt som bomben på Amalthea 1908 i Sverige, skapade rånen, mordet och bomberna i Finland panik hos den mer moderata socialdemokratiska finska partiledningen. Hur skulle man hantera anklagelserna i de borgerliga tidningarna? Ledningen för de finska socialdemokraterna tog (som i Sverige) bestämt avstånd från våldsanvändningen, men förklarade samtidigt att det var det kapitalistiska samhällets orättvisor som framtvingade desperata aktioner.

Det är hundra år sedan vårt grannland blev självständigt 1918. Men det var en födelse med komplikationer. Inbördeskriget, frihetskriget, medborgarkriget, broderkriget eller klasskriget – benämningar med tydliga ideologiska implikationer – utgjorde födslovåändorna. Resultatet var massavrättningar under och efter krigshandlingarna och massdöd i svält och sjukdomar bland de röda krigsfångarna efter kriget. I detta återfinns de påträngande narrativ som följt genom Finlands historia; som en smärtsam påminnelse om klassorättvisorna i tiden; som en svensk aktivism kopplad till djupt reaktionära kretsar; som ett frihetskrig med Gustaf Mannerheims vita armé uppbackad av tyska trupper. De radikalare rödgardisterna sneglade österut mot arbetar- och bondestaten Sovjetunionen. De vita kunde samla sina flernationella styrkor inför hotet om att bolsjevikerna och deras röda kosacker också stod beredda att ta över makten i Finland.

Torsten Ekmans bok kommer välförtjänt att få många läsare och visar på styrkan i en journalistiskt driven och välskriven berättelse.

Malmö universitet/Lunds universitet

ROGER JOHANSSON